

1981
Kørlig hilsen
Kirsten

LIVSHISTORISKE ERFARINGER
- overflødige, skadelige eller anvendelige -
HVORNÅR OG HVORDAN?

SYKOPSIS I ALMEN PSYKOLOGI

Ved KIRSTEN THRANE, KH. Psyk.lab., juni 1981.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

1.	Indledning	s. 1
1.1.	Problemområde	1
1.2.	Problemformulering	2
1.3	Udgangspunkt til belysning af mit formål	3
2.	Kort skitse over hvordan kvinder tilknyttet Projekt FGS (Frauengrundstudium) gør brug af livshistoriske erfaringer.	4
2.1.	Baggrund for inddragelse af livshistoriske erfaringer	4
3.	Indhold, udvælgelse, principper og metoder til bearbejdning af livshistoriske erfaringer	6
3.1.	Overordnede kriterier for udvælgelse af erfaringer.	6
3.2.	FGS's principper for bearbejdning af livshistoriske erfaringer.	6
3.3	Konkret praksis i forhold til bearbejdning af livshistoriske erfaringer.	7
4.	Afsluttende bemærkninger	8

1. INDLEDNING.

1.1. Problemområde.

Min væsentligste bevæggrund for, at beskæftige mig med livs-
historiske erfaringer i denne synopsis er, at der med fremkom-
sten af en ny psykologisk skole (Berlinerskolen), er sket
en kvalitativ omvurdering og nyvurdering af barndommens be-
tydning for den udviklede personlighed, en nyvurdering der
står helt i modsætning til tidligere teoretiske skolers fo-
kusering på barndommen som grundlaget for den voksne per-
sonlighed, og dens dertil relaterede betydning for den ud-
viklede personlighed.

I modsætning til f.eks. psykoanalytiske retninger indenfor
psykologien, mener den kritiske psykologi, at grundlaget
for den udviklede personlighed ikke skal søges i barndom-
men, og det konkluderes, "at de højere planer i den indivi-
duelle personlighedsstruktur, som udvikles fuldt ud igen-
nem individets konkrete samfundsmæssige liv, og som af væ-
sen er samfundsmæssige forhold, bliver de dominerende pla-
ner i personligheden og derfor også må danne grundlag for
den teoretiske begribelse af individets væsen." (Dreier 1977 A).

De forudsætninger som individet først tilegner sig er såle-
des udgangspunktet for den individuelle udvikling, men ikke
de mest grundlæggende. Dette betyder at senere udviklings-
resultater ikke kan forstås som "blotte og bare forlængel-
ser af og overbygninger på tidligere resultater" (Dreier
1980 B).

Forståelsen af det enkelte individs personlighed kan ud-
fra ovennævnte ikke ske gennem at afdække de senere ud-
viklingsresultater med henblik på at tilnærme sig en basal
kerne som er dannet i barndommen, men må derimod ske på
baggrund af analyser af formationsspecifikke træk og di-
mensioner ved individuelle samfundsmæssiggørelses - og
udviklingsprocesser, analyser af klasse - og placerings-
specifikke træk og dimensioner ved det konkrete individs
livsbetingelser indenfor den arbejds - og klassesdelte sam-
fundsstruktur, og analyser af den individuelle forholden
sig til samme.

Ovennævnte sammen med den kritiske psykologi's udledning af almentmenneskelige træk og dimensioner ved det psykiske, angiver at individet på formations - klasse - og placeringspecifikke måder alment set gennem hele sin udvikling er i stand til og parat til at gribe aktivt ændrende ind overfor ydre livsbetingelser og indre forudsætninger, som hæmmer udvidelse af kontrol over egne livsbetingelser. Dvs., at individet alment set kan forholde sig aktivt ændrende overfor ydre betingelser og indre forudsætninger i det omfang nye udviklingsnødvendigheder og muligheder gør det nødvendigt og muligt.

1.2. Problemformulering.

På trods af, at jeg i mit speciale (Haderup m.fl. 1981) har arbejdet med ^{at} omsætte og anvende den kritiske psykologi's almene antagelser om personlighedens udvikling m.m. til at udarbejde en analyse af to konkrete individers personlige problemer, er jeg ikke gennem dette arbejde nået til en dybtgående afklaring i forhold til livshistoriske erfaringers placering indenfor terapeutisk arbejde, mest med hensyn til disses betydning i forhold til klientens arbejde med at afdække og bearbejde almindelige livsproblemer.

På den ene side er jeg på baggrund af mit arbejde med den kritiske psykologi konkret, nået frem til den konklusion at inddragelse af livshistoriske erfaringer er af minimal betydning i forhold til at afdække almindelige livsproblemer, ^{og} på den anden side er jeg ikke i stand til fyldestgørende at afvise at inddragelse af livshistoriske erfaringer både med hensyn til afdækning af almindelige livsproblemer og især med hensyn til klientens eller andres bearbejdning af almindelige livsproblemer alment set kan have en relevans.

standpunktet omkring livshistorien

Formålet med denne synopsis er derfor, at komme nærmere en afklaring af, i hvilket omfang hvornår og hvordan livshistoriske erfaringer kan bidrage til en personlighedsudvikling, dels pga. at de tidligere nævnte uafklaretheder, dels fordi jeg stiller mig skeptisk overfor antagelser om, at livshistoriske erfaringer kun er interessante i specialtilfælde, hvor "den livshistoriske fortid i enkelte tilfælde

gennem sin særlige og ekstreme modsigelsesfyldthed blokerer(r) mulighederne for videre selvreguleret udvikling" (Dreier 1977 A, s. 346), dvs. i de tilfælde hvor fortiden sætter sig igennem i sin fastlåste form. En skepsis der bl.a. begrundes i, at jeg mener at fortløbende inddragelse af livshistoriske erfaringer, og det enkelte individs forhold til samme, kunne være af betydning i forhold til at fremme aktiv indgriben overfor egne forudsætninger og ændring af udviklingshæmmende forholdemåde, idet individet på den måde i højere grad ville blive i stand til f.eks. at gribe aktivt ændrende ind overfor 'automatisk' reproduktion af tidligere forholdemåder.

1.3. Udgangspunkt til belysning af mit formål.

Min teoretiske referenceramme er den kritiske psykologi, derudover har jeg valgt at tage konkret udgangspunkt i nogle socialistiske kvindegrupper for studerende tilknyttet Projekt Frauengrundstudium (FGS) til belysning af mit tema. Dette har jeg gjort på trods af de færreste af dem er psykologistuderende, fordi disse dels forsøger at arbejde med og ud fra den kritiske psykologi, dels fordi et af deres centrale arbejds punkter er: hvilken værdi personlige erfaringer har, hvad og i hvilken form kan personlige erfaringer bidrage til erkendelsesudvikling af diverse køns-specifikke sammenhænge således at der kan vise sig nye forandringsmuligheder. (FGS 1980, s. 8).

I FGS bruges personlige erfaringer i flere forskellige sammenhænge. F.eks. illustrativt i Frauenformen (Haug m.fl. 1980), som et middel til at samle og formidle typiske og generelle kvindelige erfaringer, til udarbejdelse af teorier om kvinders socialisation m.m..

Da det især er FGS's brug af livshistoriske erfaringer, der i denne sammenhæng interesserer mig, vil jeg ikke komme nærmere ind på deres øvrige arbejde omkring den samfundsmæssige -og kønsspecifikke undertrykkelse af kvinder.

2. Kort skitse over hvordan kvinder tilknyttet Projekt FGS gør brug af livshistoriske erfaringer.

2.1. Baggrund for inddragelse af livshistoriske erfaringer.

Udgangspunktet er ifølge Frigga Haug (1980, s. 648) og Frigga Haug m.fl. (1980, s. 32), at kvinder som helhed under de nuværende samfundsforhold, har udviklet en personlighedsstruktur, der stiller sig hindrende i vejen for udvikling, som følge af en systematisk opdragelse af piger henimod at give afkald på en egentlig samfundsmæssig udvikling. Dvs. afkald på deltagelse i det samfundsmæssige liv via deltagelse i den samfundsmæssige produktion, afkald på deltagelse i øvrige samfundsmæssige aktiviteter og ensidig eller undertrykkende fastlåsning til reproduktive og emotionelle funktioner.

Ud fra den kritiske psykologi's udledninger om personlighedens udvikling, udledninger der kort går ud på at det enkelte individ på den ene side er underlagt nogle objektive livsbetingelser og på den anden side er skaber af disse livsbetingelser, rejser der sig for Frigga Haug m.fl. nogle centrale spørgsmål, nemlig hvorfor underlægger kvinder sig i så høj grad betingelser som hæmmer deres udvikling og hvordan kan det konkret lade sig gøre uden at de bliver "skøre" (Haug 1980, s. 649).

Der gives undervejs i den litteratur som kvinder omkring Frigga Haug og FGS har udarbejdet forskellige 'svar' på, hvorfor kvinder som følge af samfundsmæssige - og køns-specifikke undertrykkelsesmekanismer underlægger sig. Dels styrken i disse undertrykkelsesmekanismer,² dels produktionslivet hårdhed,³ dels de kompensationer der tilsyneladende er tilstede, repræsenteret ved et liv uden for mange anstrengende krav m.m. (Haug m.fl. 1980, s. 108 og FGS 1980, s. 42).

Det der i denne sammenhæng er interessant, samtidig med at det er et gennemgående tema, for ikke at sige den væsentligste begrundelse for at inddrage livshistoriske erfaringer er snarere hvordan socialisation til kvindelighed kan finde sted uden at kvinder bliver 'skøre'.

Dette kan ifølge Frigga Haug m.fl. ikke ske uden konfliktforsvar, omfortolkninger, fornægtelser, fordrejninger af realiteter m.m. (1980, s. 649), der stiller sig hindrende i vejen for realistisk begribelse af virkeligheden.¹

Dette betyder ifølge Frigga Haug, at fortiden for kvinders vedkommende fortrinsvis kan vise sig i sin fastlåste form. De livshistoriske erfaringer er af en sådan karakter, at det meget vel kan være, at der ikke blot er tale om, at kvinder ikke kan lære af deres erfaringer umiddelbart, men at der også er tale om, at erfaringer i ubearbejdet form udgør en udviklingshæmning.

2
o

Baggrunden for at Frigga Haug (1980) og FGS (1980) kan sige, at erfaringer er en ubetinget forudsætning for erkendelse bliver derfor, så vidt jeg kan se, og eftersom intet andet er angivet, at livshistoriske erfaringer pga. deres fastlåste form generelt set vil virke udviklingshæmmende for kvinder. Dvs. ubearbejdede erfaringer vil blokere for ophævelse af tidligere forudsætninger i højere funktionsplaner ud fra nutidige udviklingsmuligheder og nødvendigheder, såfremt der ikke tages særlige forholdsregler i brug, i form af systematisk omorganisering og gennembearbejdning af tidligere forudsætninger/erfaringer.

2

- nødvendig omvej

Spørgsmålet er så om Frigga Haug m.fl. har ret i at "Kendte vi virkelig vores barndom, så kunne vi bedre kæmpe og arbejde" (FGS 1980, s. 14), dvs. at systematisk bearbejdning af livshistoriske erfaringer er en nødvendig omvej hvis kvinder vil ændre egne forholdemåder, der hæmmer deres personlighedsudvikling - og hvis der er noget om det, så er det så er ud fra ovenfor nævnte teser.

1)

Smlg. den kritiske psykologi's redegørelser for psykiske konflikters opståen og udvikling dels alment dels under borgerlige livsforhold, Seidel 1976, Holzkamp og Holzkamp Osterkamp 1977, Holzkamp/Osterkamp 1976, Holzkamp/Osterkamp i Dreier 1979, Dreier 1977 og 1979.

3. Indhold, udvælgelse, principper og metoder til bearbejdning af livshistoriske erfaringer.

3.1 Overordnede kriterier for udvælgelse af erfaringer.

Ifølge Frigga Haug m.fl. er det ikke alle erfaringer der er lige anvendelige i forhold til erkendelsesudvikling (FGS 1980).

Der må ske en udvælgelse, hvor det styrende princip i første omgang dels bliver, at der er tale om dagligdags erfaringer, erfaringer som er generelle for kvinder, og som kvinder kan genkende hos sig selv, dels at der er tale om erfaringer som kvinder stadig lider under.

Udover ovennævnte systematiske udvælgelse af hvilken type af erfaringer FGS finder det relevant at arbejde med, og udover at der efter udvælgelsen af et tema, sker en næste udvælgelse via afgrænsning af temaet, bliver det intetsteds eksplicit angivet hvordan og på hvilken baggrund man systematisk finder frem til temaer der er relevante at bearbejde, udover at temaerne skal have en forbindelse til og være anvendelige i forhold til kvindeforskning, samt skal indeholde forholdemåder m.m., som de implicerede indtil videre har betragtet som kvindeegenskaber (medfødte, uundgåelige).

Det er vanskeligt på baggrund af ovennævnte overhovedet at vurdere FGS's kriterier for udvælgelse af erfaringer, fordi kriterierne ikke bliver fyldestgørende indholdsbestemt. Jeg mener, det ville være relevant at udarbejde nogle mere eksplícite kriterier ud fra en analyse af de specifikt kvindelige individualitetskrav og træk ved de psykiske regulationsformer, samt vægte disse i forhold til hinanden, dels for at undgå at tage mindre væsentlige ting op i forhold til mere væsentlige, dels for mere eksplicit at vide hvad man egentlig arbejder med og hvorfor.

3.2. FGS's principper for bearbejdning af livshistoriske erfaringer.

1. - Erfaringer skal omorganiseres, det væsentlige skal bringes frem.
2. - En enkelt erfaring kan ikke indeholde modsætninger,
Erfaringer skal stilles overfor erfaringer

3. - Erfaringer skal bearbejdes kollektivt.
4. - Når vi gør vores sociale erfaringer til forskningsgenstand, anvender dem som grundlag for erkendelse, er vi i stigende grad i stand til at begribe vores tilblivelse og samtidig udvikle alternative handlemuligheder.
5. - Erfaringer er vigtige for kvindeforskning.

Der er flere problematiske forhold forbundet med FGS's principper for bearbejdning af livshistoriske erfaringer. F.eks. kan erfaringer kun bearbejdes kollektivt? Kan en enkelt erfaring ikke indeholde modsætninger? Den væsentligste problematik ligger dog efter min mening i sammenstillingen af livshistoriske erfaringer og udviklingen af alternative handlemuligheder. Udspringer nye handletilskyndelser af opgøret med tidligere forudsætninger, eller udspringer de fortrinsvis af erkendelsen af samfundsmæssige mål, der er subjektivt relevante, hvor det så under forfølgelsen af disse mål kan vise sig, at tidligere forudsætninger vanskeliggør realisering af målet, hvorefter det så først bliver nødvendig og muligt med et opgør med tidligere forudsætninger?

3.3. Konkret praksis i forhold til bearbejdning af livshistoriske erfaringer.

I FGS arbejdes der på den måde, at efter at der kollektivt er valgt et tema, så går den person, der skal bidrage med sine erfaringer i gang med at skrive. Skrivning af historier betyder ifølge FGS vidergivelse af erfaringer.

Processen består først i afgrænsning, dernæst skal personen finde ud af, hvordan historien skal skrives osv, og tilsidst kollektiv bearbejdning i gruppen. Denne proces kan gentage sig op til flere gange, og historierne bliver skrevet om flere gange indtil historierne ikke indeholder modsætninger, klicheer m.m., og/eller indtil den person der skriver ikke kan og/eller vil mere.

Ombearbejdningen af historierne sker på grundlag af gruppens spørgsmål og undren over indholdet i historierne. Nogle spørgsmål, der f.eks. går på modsætninger i indholdet, spørgsmål der går på 'tomme pletter', f.eks. hvorfor er faderen ikke med i en beskrivelse af familien, spørgsmål der går

en for stor entydighed osv..

Det er et spørgsmål, om redskabet skrivning af historier, udover det positive, at den skriftlige form letter fastholdelse af erfaringer, samt letter arbejdet med at bearbejde historierne grundigt kollektivt, fortrinsvis er velegnet og anvendelig for bestemte grupper af kvinder.

Udover den formsmæssige side af sagen, bliver min væsentligste problematisering: Hvad kan man egentlig bruge livshistoriske erfaringer til, ud fra det eksempel på historieskrivning som nævnes i bogen (FGS 1980, s.52ff) over temaet at vente, hvor en livshistorisk erfaring bearbejdes, og hvor den implicerede kvinde forbliver i fortiden uden at der hverken fra hendes eller gruppens side trækkes tråde op til nutiden, f.eks. hvordan hun har det med at vente i dag, venter hun meget og hvornår osv.?

Hvad betyder det for denne kvindes og kollektivet udviklingsmuligheder, at et stykke fortid bliver præciseret, udover at kollektivet/gruppen får et mere realistisk syn på en specifik livshistorisk erfaring?

Er FGS's brug af livshistoriske erfaringer problematisk ud fra en samlet forståelse af personlighedens grundlag og udvikling? Findes der bedre måder at anvende livshistoriske erfaringer på?

4. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER.

Inden for kvindebevægelsen har der i flere år været arbejdet og eksperimenteret med hvordan man anvender personlige erfaringer i basisgrupper for kvinder. (Jvf. bl.a. Agger 1977).

Et positivt træk ved FGS's opfølgning af dette arbejde, gennem forsøget på at finde frem til hvilke erfaringer der er relevante at bearbejde, og forsøget på at finde velegnede metoder til at bearbejde disse erfaringer med henblik på at fremme kvinders udviklingsmuligheder, er, at disse forsøg problematiserer bl.a. en gængs måde at arbejde på i diverse kvindegrupper, nemlig at de implicerede får lettet deres hjerte uden egentlig at få bearbejdet problematisk forhold.

Spørgsmålet bliver dog, om den måde FGS inddrager og anvender livshistoriske erfaringer på, overskrider, hvad Helle Andersen kalder den borgerlige kvindebevægelse, hvis formål "synes at være at tage udgangspunkt i sine egne oplevelser og følelser for at forstå sig selv bedre". (Udkast 1978, s.394)?

Jeg mener, at FGS gennem sit arbejde med livshistoriske erfaringer på væsentlige punkter mangler at overskride den borgerlige kvindebevægelses begrænsninger, idet FGS bl.a. ud fra det tidligere nævnte eksempel på en bearbejdet livshistorisk erfaring, begynder med livshistoriske erfaringer og ender med livshistoriske erfaringer.

Af mere generelle spørgsmål, der retter sig mod de mere almene problematiseringer jeg rejste i indledningen, rejser der sig på baggrund af FGS'S implicitte antagelser om, at bearbejdning af livshistoriske erfaringer altid er en nødvendig omvej i forhold til at gøre kvinder mere handledygtige, dels i forhold til at gøre op med den samfundsmæssige - og kønsspecifikke undertrykkelse af kvinder, dels i forhold til at gøre op med egen selvundertrykkelse, spørgsmål som:

Er det nødvendigt alment set, at inddrage livshistoriske erfaringer i sammenhænge, hvor kvinder arbejder på at udvide deres udviklingsmuligheder?

Skyldes FGS's holdning til inddragelse af livshistoriske erfaringer som en nødvendig forudsætning for udvikling af kvinders

handlemuligheder, at de opfatter alle kvinder som specialtilfælde (Jvf. indledningen), og i så fald er dette rigtigt?

Hvilken opfattelse af personlighedens udvikling ligger der bag FGS's praksis med livshistoriske erfaringer? Og hvilke konsekvenser kan denne have i forhold til hhv. at hæmme og fremme kvinders udviklingsmuligheder?

Kan FGS's måde at inddrage og bearbejde livshistoriske erfaringer på, belyse spørgsmålene hvornår og hvordan livshistoriske erfaringer kan bidrage til personlighedsudvikling?

Hvilke alternativer kan der stilles op i forhold til FGS's måde at inddrage og bearbejde livshistoriske erfaringer på.

H. P. Orskov

LITTERATURLISTE.

Agger, I.: Basisgruppe og kvindebevidsthed. En analyse af basisgruppemetoden som udviklingsproces. Munksgaard, Danmarks pædagogiske Institut, Kbh. 1977.

Agger, N. P.: Politisk Terapi og Alternative Rådgivninger. Modtryk 1980.

Andresen, S. m.fl.: Frauengrundstudium. Argument Studienhefte SH 44. Argument - Verlag, Berlin/West 1980.

Bauer, M. m.fl.: Med små skridt i retning af kvindeværd. Udkast nr. 2, 1980.

Dreier, O.: Den kritiske psykologi. Rhodos, Kbh. 1979.

Dreier, O.: Familienværen og bevidsthed - en analyse af en familie i behandling. Dansk Psykologisk forlag 1977 A.

Dreier, O.: Husarbejdets betydning for den kvindelige psyke. Udkast nr. 3, 1980.

Haderup, H. m.fl.: Tina og Poul - to studerende. KUA, speciale 1981.

Haug, F. m.fl.: Frauenformen. Argument - Sonderband AS 45. Argument - Verlag, Berlin 1980.

Haug, F.: Opfer oder Täter? Über das Verhalten von Frauen. i: Das Argument 123: Subjektivität, Lebensläufe. Argument - Verlag, Berlin 1980.

Holz kamp - Osterkamp, U.: Grundlagen der psychologischen Motivationsforschung 1. Campus Verlag, Frankfurt/Main, 2. udgave 1977.

Holz kamp - Osterkamp, U.: Motivationsforschung 2. Campus Verlag, Frankfurt/Main, 2. udgave 1978.

Kappeler, M. m.fl.: Psychologische Therapie und politisches Handeln. Campus Verlag, Frankfurt/Main 1977.